

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYELİĞİ HALİNDE EGEMENLİK YETKİSİNİN DEVRİ

Transferring the Authority of Sovereignty in Turkey’s Membership into European Union

Bahadır Bumin ÖZARSLAN*

Özet

İnsanoğlu, varolduğu tarihten itibaren bağımsızlığına büyük önem vermiş ve bunu, kurmuş olduğu devletlere de yansıtmıştır. Egemenlik kavramı olarak, devletlerin yapısında yer bulan bu duygu, günümüzde de kendini hissettirmektedir. Her ne kadar, egemenlik kavramının içeriğinin değiştiğine ilişkin tartışmalar olsa da yine de egemenlik, özünü korumaktadır. Uluslarüstü karakteri ile küreselleşmenin en iddialı projesi kabul edilen ve refah birliği olarak nitelendirilen AB’ye üyelik, devletlerin egemenlik yetkilerinin bir kısmını devretmeyi de gerektirmektedir. AB’ye üye olmayı hedefleyen Türkiye’nin de Anayasa’ında bazı değişiklikler yapması gerekecektir. Bu bağlamda yasama, yürütme ve yargıya ilişkin egemenlik yetkilerinin bir kısmını AB kurumlarına devretmek zorunda kalacaktır. Bu durum ise, bağımsız ve egemen devlet yapısına uygun düşmemektedir. Aslında verilecek olan karar, basit bir mevzuat değişikliğine ilişkin değildir. Verilecek olan karar, Türkiye’nin AB’ye üyeliğinin, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde mücadele ederek kazandığı bağımsızlık ve egemenliğin devri ile sonuçlanacağını bilmek ve buna göre tercih yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Egemenlik, Devlet, Avrupa Birliği, Uluslarüstü, 1982 Anayasası

Abstract

Humanbeing has given great importance to his independency from the beginning of history and he has reflected this attitude to the states that he had founded. This emotion, which has found a place as a concept of sovereignty in the structure of states, is stil important today. Although there are some disputes regarding that the content of the concept of sovereignty has changed, the concept of sovereignty is still protecting its core. In order to become a member of EU, which can be accepted as the most important project of globalization with its supranational structure, the candidate states have to transfer some of their authorities regarding sovereignty. Turkey, aiming to become a member of EU, will have to change her constitution. At this point, she will have to transfer some of the authorities regarding legislature, executive and judiciary to EU. This fact is not compatible with the structure of an indepent and sovereign state. Basically, the decision to be made is not about a simple change of laws. The decision to be made is to know that Turkey’s membership in EU will result with the transferring of independency and sovereignty which were gained by struggling in the first quarter of the 20th century, and to make a choice according to these facts.

Key Words: Sovereignty, State, European Union, Supra-National, The 1982 Constitution

Giriş

İnsanlık Tarihi’nin başlangıcından itibaren, en dikkati çeken konulardan biri de bağımsızlıktır. İnsanoğlu, ortaya çıkmasıyla birlikte önce doğa ile mücadele etmeye başlamış ve daha sonra da bu mücadeleyi, hemcinslerine karşı devam ettirmiştir. Bu mücadelelerin başladığı andan itibaren, insanoğlunun yaradılışından gelen bir özelliği hemen öne çıkmıştır ki bu da bağımsız yaşama ve bağımlı olmama isteğidir. Toplum bilincinin ortaya çıkmasıyla bu istek, birlikte yaşayabilmenin gereği olarak, kayıtsız ve sınırsız bir şekilde devam etmemiş olup bazı kalıplara girmiştir. Ancak özünde herhangi bir değişikliğe uğramamıştır.

* Arş., Gör., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü.

Bağımsızlık duygusu, devlet dediğimiz organizasyonun şekil almasıyla birlikte kendini burada da hissettirmiştir. Bağımsız toplulukların kurduğu bağımsız devletler, bu özelliklerini devlet idaresine de yansıtılmışlardır. İşte egemenlik kavramı da bu noktada ortaya çıkmıştır. Bireylerin kendi bağımsız iradelerini devlet idaresine de yansıtılmaları sonucunda devletler, kendi toprakları üzerinde tasarrufta bulunma kudretini kullanmaya başlamışlar ve bağımsızlık duygusunun idari uygulamada izdüşümü olan egemenlik kavramını, vazgeçilmez olarak görmeye başlamışlardır. Dış dünyanın çeşitli şekillerde gerçekleşen müdahalelerine tepki göstermişler ve bu uğurda savaşmaktan çekinmemişlerdir. Nitekim tarih, bunun örnekleriyle doludur.

Öte yandan, uluslararası ilişkilerin gelişmesiyle birlikte devletler arası ilişkilerin artması sonucunda egemenlik kavramı, zamanla şekil değiştirmiş ve klasik anlamından zaman içinde farklılaşmaya başlamıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, uluslararası birlikteliklerin oluşmaya başlaması çok etkili olmuştur. Özellikle 20. yüzyılda, uluslararası örgütlerin sayısının artması ve çeşitlilik kazanması sonucunda devletler, ortak iradeleriyle bu yetkinin kullanımından kısmen vazgeçmeye başlamışlar ve bu yetkiyi, söz konusu örgütlerin bünyesinde kurulan organlara bırakmışlardır. Küreselleşme olgusunun hayatın her alanına yansması, egemenlik konusunda da etkisini gösterse de devletler, egemenlik yetkisinin özünü devretmekten kaçınmışlar, bu konuda çekingen davranmışlardır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan Avrupa Birliği (AB) ise, uluslararası bir örgüt veya kuruluş ya da bir devlet değildir. Tam olarak tanımlanamayan AB, “uluslarüstü” karakteri ile dikkat çekmektedir. Uluslarüstü yapısı sebebiyle, bahsedeceğimiz üzere, egemen devletlere ait olan bazı yetkiler, AB’ye devredilmiştir. Bunun sonucu olarak da AB üyesi devletlere ait ve klasik anlamda egemenlik yetkisi kapsamındaki bazı önemli yetkiler, AB’nin kurumları tarafından kullanılmaktadır.

Çalışmamızda öncelikle genel anlamda egemenlik kavramına değinilecektir. Daha sonra AB’de ve 1982 Anayasası’nda egemenlik yetkisi incelenerek, AB ve 1982 Anayasası karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırma yapılırken, Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği ihtimali de göz önünde bulundurulacaktır.

I- Egemenlik Kavramı

Kökü itibarıyla “egemen” kelimesinden türeyen ve dilimizde “hâkimiyet” kelimesiyle de karşılanan egemenlik kavramı; “egemen olma durumu, milletin ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkilerinin hepsi, hükümlerlik”¹, “buyruğunu yürütme hakkı”² olarak tanımlanmaktadır.

En basit anlamıyla bir kudretin, bir iktidarın en üstün olma vasfı olarak tarif edilebilecek olan egemenlik³, başkalarına emir ve direktifler vererek sözünü geçirmek ve onlara karşı üstünlük kazanmak olarak da tanımlanabilir⁴. Belirli bir toprak parçası üzerinde yaşayan ve ortak özellikleri olan insan topluluğunun devlet olarak nitelenebilmesi için, bu topluluk üzerinde, tek ve üstün bir siyasi otorite gereklidir. Üstün ve sınırsız olan bu güç, egemenliktir ve emir, kumanda ve müeyyide uygulama yetkisi şeklinde kendini gösterir⁵. Soyut ve ideolojik bir kavram olan egemenlik, devletin “varlık” koşuludur. Devletin, sınırsız ve koşulsuz bağımsızlığa sahip olması ve ülke içinde kendine rakip başka bir gücün bulunmaması⁶ anlamına gelen egemenlik, devlet içindeki en üstün buyurma kudretidir⁷.

Egemenlik, devletin kendi yetkilerini ve temel hukuk kurallarını serbest iradesiyle belirleyebilmesi demektir ve iki cephesi vardır. İlki iç cephesidir ki devletin ülke sınırları içinde, bütün

¹ **Türkçe Sözlük 1**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, C. 1, s. 434

² **Renkli, Ansiklopedik Büyük Sözlük**, Arkin, C. 4, s. 658

³ M. Aydoğan Özman, “Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXI, 1964, S. 1-4, s. 56

⁴ Mehmet Merdan Hekimoğlu, “Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası’na Göre Egemenlik”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 51, Mart-Nisan 2004, s. 29

⁵ Bahtiyar Akyılmaz, “Milli Egemenlik Kavramının Gelişimi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Prof. Dr. İhsan Tarakçıoğlu’na Armağan, C. II, Haziran-Aralık 1998, S. 1-2, s. 213

⁶ A. Şeref Gözübüyük, **Anayasa Hukuku**, Turhan, Ankara 2004, s. 15-16

⁷ Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Yetkin, Ankara 2005, s. 83.

diğer sosyal ve siyasal gruplara karşı üstünlüğünü ifade eder⁸. Devletin iradesi, ülkedeki bütün fert ve toplulukların iradelerinden üstündür ve bu irade ile rekabet edebilecek başka bir iktidar söz konusu olamaz⁹. Egemenliğin ilk ve asıl anlamı olan iç egemenlik; en üstün olma, sınırsız ve mutlak olma, bölünmez ve devredilmez olma gibi niteliklere sahiptir¹⁰. Üstün bir iktidar ve yetki olan iç egemenlik, başka bir iktidardan çıkmamıştır ve başka bir iktidar tarafından da kurulmamıştır. Asli bir iktidar ve yetki olan iç egemenlikte devlet, bu yetkilerini başka bir egemenden almamıştır¹¹. Egemenliğin bölünmezliği, egemenliğin bir bütün olarak bütün topluma ait olmasıdır ve günümüzde bunun bir gereği olarak egemenlik, sahibi adına, belli bir dönem için seçilen temsilciler eliyle kullanılır. Bu durum, egemenliğin devredilmezliğiyle çelişmez zira temsilde, vazgeçme yoktur. Sadece, belli bir süreyle sınırlı olmak koşuluyla, sahibinden alınan yetkiyle ve sahibi adına bir kullanım söz konusudur. Sürenin bitmesiyle kullanım yetkisi, yine belli bir süre için, seçimle belirlenmiş yeni temsilcilere verilir¹². Kamu otoritesinin devlet içindeki örgütlenme biçiminin ve etkin işlerliğinin sağlanmasının da dâhil olduğu iç egemenlik kavramı¹³, meşru güç kullanma tekeli de bünyesinde barındırır. Bu tekel, meşru olmalıdır yani hiç kimse, güç kullanma yetkisinin kaynağını sorgulama ihtiyacı hissetmemelidir. Bu yetkinin sorgulanabilirliği, yetkinin zamanında, yerinde ve ölçülü kullanılmasıyla sınırlıdır¹⁴.

Egemenliğin ikinci cephesi ise dış cephesidir. Devletin, hiçbir başka devlete bağımlı olmaması ve diğer devletlerle hukuken eşit olması anlamını taşır¹⁵. Dış egemenlik, devletler arasında eşitliği sağlaması ve devletlerin, birbirlerinin işlerine karışmasının önüne geçmesi sebebiyle olumsuz bir karaktere sahiptir. Yani dış egemenlik, karışmama zorunluluğunu barındırır¹⁶.

Uluslararası hukuka göre egemenlik ise, devletin hukuki açıdan hiçbir dış veya üstün iktidara tâbi olmadan ve sadece uluslararası hukuk kuralları ya da kendisinin kabul ettiği bağlantılarıyla sınırlanmış, serbestçe karar verme yetkisidir. Ülkesi üzerindeki egemenlik yetkisini münhasıran kullanan devlet, bu yetkiyi kullanırken uluslararası hukukun öngördüğü yükümlülükler dışında hiçbir otoriteye bağlı değildir. Diğer bir deyişle, hiçbir organik gücün bağımlılığı altında değildir¹⁷.

Bütün devletlerin egemen olmasının doğal sonucu, egemen devletlerin eşitliğidir. Bu eşitlik, uluslararası hukuk açısından, her devletin aynı hukuki statüye sahip olması anlamına gelmektedir. Yani bütün devletler, uluslararası hukukta, aynı haklardan yararlanır ve aynı genel yükümlülükler altına girerler¹⁸. Nitekim Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'nın 2. maddesinin 1. fıkrasında da bu ilke kendine yer bulmuştur. Maddeye¹⁹ göre BM teşkilatı, bütün üyelerinin egemen eşitliği prensibi üzerine kurulmuştur.

Yukarıdaki klasik egemenlik tanımlamaları, günümüzde yoğun eleştirilere hedef olmuştur. Buna rağmen devletler, egemenliklerine kıskançlıkla sarılmaya devam etmektedirler²⁰. Anayasalarında egemenliğe açıkça yer vermeyen devletler bile, özellikle dış ilişkilerinde ortaya çıkan uyuşmazlıklarda, bu haklarından taviz vermeye yanaşmamaktadırlar. Bunun gerçek sebebi, egemenliğin hâlâ devletin,

⁸ Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, Beta, İstanbul 2005, s. 119; Mustafa Koçak, **Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi, Devlet ve Egemenlik (Eski Kavramlar-Yeni Anlamlar)**, Seçkin, Ankara 2006, s. 123

⁹ Özman, **age.**, s. 59

¹⁰ Samir Salha, "Yeni Dünya Düzeninde Egemenlik Kavramı ve Milletlerarası Teşkilatlar (I)", **Yargıtay Dergisi**, C. 19, Ekim 1993, S. 4, s. 460

¹¹ Koçak, **age.**, s. 125

¹² Yusuf Şevki Hakyemez, **Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı, Doğuşu, Gelişimi, Kavramsal Çerçevesi ve Dönüşümü**, Seçkin, Ankara 2004, s. 81, 85

¹³ Koçak, **age.**, s. 122

¹⁴ Hakyemez, **age.** s. 87

¹⁵ Teziç, **age.**, s. 119-120; Salha, **age.**, s. 460; Özman, **age.**, s. 59

¹⁶ Salha, **age.**, s. 461; Özman, **age.**, s. 59

¹⁷ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap**, Turhan, Ankara 2005, s. 20

¹⁸ Pazarcı, **age.**, s. 22; Gürsel Özkan, "Avrupa Birliği Hukuku ve Milli Egemenliğin Devri", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 10, 2002, S. 1-2, s. 66

¹⁹ Madde metni için bk. Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar**, Beta, İstanbul 2003, s. 87

²⁰ Teziç, **age.**, s. 121.

“temel ve ayırt edici” bir ölçütü olduğu inancının devam etmesidir²¹. Egemenlik, devletin kişiliği ile ilgili, onun dışında ve ondan bağımsız düşünölemeyen bir güç olarak kabul edilmektedir²².

Egemenlik kavramı, küreselleşme olgusunun her şekilde kendini göstermesiyle birlikte bugün artık daha yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Buna rağmen egemenlik, hâlâ hassas ve sihirli bir kavramdır. Yapısının ve çerçevesinin değiştiği ve/veya değişmesi gerektiği tartışılsa da özü itibarıyla kolayca vazgeçilecek veya terk edilebilecek gibi gözükmemektedir. Bu durum devletler için bir alışkanlıktan öte, yerleşmiş bir karakteristiktir.

II- Avrupa Birliği’nde Egemenlik Yetkisi

Uluslarüstü yapının en tipik ve en yerleşmiş örneği olan AB, ortaya çıktığı andan itibaren ve geçirdiği bütün aşamalarda kendine has, yeni bir hukuk düzeni yaratmıştır. Bu hukuk düzeni, üye devletlerin egemenlik yetkilerinin bir bölümünün ilgili organlara devredilmesi ve egemenlik yetkisinin kullanılmasından vazgeçilmesi yoluyla ortaya çıkmıştır²³. Uluslarüstü bir yapı olan AB’nin kurumsal yapısının işlevselliğinin ve bütünlüğünün sağlanabilmesi için; yasama, yürütme ve yargıya ilişkin belirli konularda devir zorunludur²⁴. Üye devletler, kıskançlıkla korudukları bu konulardaki egemenlik yetkilerinin bir kısmından, Topluluk (AB) kurumları lehine feragat etmişlerdir²⁵. İç egemenliğin belirdiği bu alanlarda, ulus devletin egemenliğinde bir daralma meydana gelir²⁶. Başka bir deyişle üye devletler, geleneksel bir devletin ayırıcı özelliklerinden olan bazı yetkilerini devretmişlerdir²⁷.

Avrupa Birliği’ni kuran temel antlaşmalar, yalnızca bir uluslararası sözleşmeler kümesi ya da üye ülke ulusal hukuklarının eklentisi değildir. Bu hukuk sistemi kendi kendine yeterli olmakla birlikte, tamamen ulusal hukuk düzenlerinin dışında yer almaz. Zira her iki sistem de hem üye ülke vatandaşlarına, hem de Birlik vatandaşlarına uygulanmaktadır. Bu sebeple, her iki hukuk düzeni birbiriyle bağımlı olup iç içe geçmiştir²⁸. Yani, iki hukuk düzeni, birbirinin içine sızmış olup, aralarında değişik türden ilişkiler oluşmuştur²⁹. Birliği kuran sözleşmelerin ve devredilen yetkilerle AB organlarının yürürlüğe koyduğu kuralların etkin olması, onların ulusal hukuk düzenlerine aşılanmış olmalarına bağlıdır. Dolayısıyla her iki sistem arasında karşılıklı uyum ve işbirliği söz konusudur³⁰.

Kurucu antlaşmalar yoluyla oluşan hukuk sistemi, üye devletlerin ulusal hukuklarının bütünleyici bir parçası olsa da kendine özgü bir hukuk sistemidir. Bu sistemin iki temel özelliği, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı’nın (ATAD)³¹ içtihatlarıyla ortaya çıkmıştır. Bunlar; “doğrudan doğruya uygulanabilirlik” ve “ulusal hukuka üstünlük” ilkeleridir³².

²¹ Hayati Hazır, “Avrupa Topluluğu Hukuku ile Türk Hukuk Sisteminin Bütünleşmesinde Egemenliğin Devri Sorunu”, Prof. Dr. Halil Cin’e Armağan, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Konya 1995, s. 10

²² Koçak, age., s. 72

²³ Bumin Anal-M. Bülent Tokuoğu, “Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası’nda Egemenlik”, İzmir Barosu Dergisi, S. 2, Nisan 1989, s. 53

²⁴ Hekimoğu, age., s. 31

²⁵ İzzettin Doğan, Türk Anayasa Düzeninin Avrupa Toplulukları Hukuk Düzeniyle Bütünleşmesi Sorunu, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, Fakülteler, İstanbul 1979, s. 183

²⁶ Numan Dalyancı, “Avrupa Birliğinin Türkiye’nin Egemenliğine Olan Etkileri ve Bu Konuda Anayasada Yapılması Gereken Değişiklikler”, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, C. 14, 2004, S. 2, s. 4

²⁷ Tuğrul Ansay, “Avrupa Ekonomik Topluluğu’na Tam Üyeliğimiz ile İlgili Bazı Hukuki Sorunlar”, Prof. Dr. Yaşar Karayalçın’a 65.Yaş Armağanı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 19

²⁸ Selim Kaneti, “Avrupa Topluluğu Hukukunun Üstünlüğu Karşısında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, Anayasa Yargısı 7, Ankara 1990, s. 131

²⁹ Ayşe Füsün Arsava, Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar, AÜSBF, Ankara 1985, s. 55

³⁰ Selim Kaneti, “Avrupa Topluluğu Hukukunun Üstünlüğu”, İktisat ve Maliye, S. 5, Mayıs 1989, s. 202-203

³¹ AB’nin temel yargı organı olan ATAD hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Gülören Tekinalp-Ünal Tekinalp, Avrupa Birliği Hukuku, Beta, İstanbul 2000, s. 230-269; Enver Bozkurt-Mehmet Özcan-Arif Köktaş, Avrupa Birliği Hukuku, Asil, Ankara 2004, s. 109-130; Ercüment Tezcan, Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku, Beta, İstanbul 2001, s. 96-118; İrfan Kaya Ülger, Avrupa Birliği’nin ABC’si, Sinemis, Ankara 2005, s. 67-69

³² Hazır, age., s. 12-13

AB Hukuku'nun doğrudan doğruya uygulanabilir olmasına ilişkin olarak ATAD, 05.02.1963 tarihli "Van Gend en Loos" kararıyla³³; Topluluk (AB) Hukuku'nun üye ülke vatandaşlarına doğrudan doğruya etkili sonuçlar doğurduğunu ve ilgili kişinin, bu sonuçları ulusal yargı yerlerinde ileri sürebileceğini belirtmiştir³⁴. ATAD'a göre Topluluk (AB), üye devletlerin, sınırlı da olsa egemenlik yetkilerini devrettiği yeni bir hukuk düzeni oluşturmuştur ve bunun doğal sonucu da Topluluk (AB) Hukuku, iç hukukun üstünde yer alır³⁵. Yine ATAD; 03.06.1964 tarihli "Costa c. ENEL" kararıyla³⁶, kurucu sözleşmelerin yürürlüğe girmesi ile birlikte Topluluk (AB) Hukuku'nun, üye ülkelerin hukuki düzenlerine aşılanmış ve üye devlet yargı yerleri için bağlayıcılık kazanmış olduğunu vurgulamıştır³⁷. Aynı kararda Topluluk (AB) Hukuku'nun, ulusal hukuka üstün olduğunu da belirten ATAD; Birlik Hukuku'nun uygulanabilme gücünün, bir üye devletten diğerine değişmeyeceğini ve Topluluk (AB) Hukuku kurallarına karşı, bir iç hukuk kuralının ileri sürülmesinin kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir³⁸. Karara göre Topluluk (AB) Hukuku kuralları, iç hukuk kurallarının niteliği ve sırası ne olursa olsun, anayasa da dâhil olmak üzere, önceki veya sonraki tasarrufların üstünde yer alır. Üye devletlerin sonraki tasarrufları ile kurucu antlaşmadan doğan yükümlülüklerin uygulanmasını tehlikeye atmaları, yükümlülüklerin üstlenilmesini de tehlikeye atmak anlamına gelmektedir. Oysa üye devletler, Topluluk (AB) Hukuku ile bağdaşmayan tek taraflı bir tasarrufta bulunamayacak derecede, egemenlik haklarını sınırlamışlardır³⁹. Yapılacak tek taraflı değişiklikler, Topluluk (AB) Hukuku alanında keyfiliğe yol açar. Oysa kurucu antlaşmaların lafzı ve ruhu, oluşmuş olan bu hukuk düzenini, üye devletlerin tek taraflı önlemlerle değiştirmesini engelleyici bir niteliktedir⁴⁰. Ayrıca ATAD, 06.03.1979 tarihli Simmenthal v. Avrupa Toplulukları (AB) Komisyonu kararında⁴¹, ulusal hukuka üstünlük durumunun, yalnızca önceki yasalar için değil, sonraki yasalar için de geçerli olduğuna karar vermiştir⁴².

AB Hukuku'nun üstünlüğü ile uluslararası karakteri arasında yakın bir ilişki vardır. Her iki kavram, hukuki entegrasyonun temel unsurlarıdır. Doğrudan doğruya uygulanabilirlik özelliği de dikkate alındığında, bu kavramların, siyasi bütünleşmenin hukuki alt yapısı için kabul edildiği anlaşılmaktadır. Üstünlük, her iki hukuk düzeni arasında bir çatışma olması durumunda devreye girerken, doğrudan doğruya uygulanabilirlik için böyle bir çatışmaya gerek yoktur. Kendine özgü bu hukuki yapı, yalnızca üye devletleri değil, aynı zamanda üye ülke uyruklarını da bağlar⁴³.

İktisadi bir birliktelikten, siyasi bir birlikteliğe doğru yol alan AB'de, bu entegrasyonu sağlayabilecek olması sebebiyle AB Hukuku, hiyerarşik olarak üye devlet hukuklarının kayıtsız-şartsız üstündedir ve uygulama önceliğine sahiptir. Bu sebeple, AB'nin uluslararası kurumlarının çeşitli konulardaki bağlayıcı faaliyetleri, üye devletleri birer alt birim haline dönüştürmüş ve geniş bir egemenlik sahasının, uluslararası üst oluşuma devrini sağlamıştır⁴⁴. AB'ye üye olmak, ulusal egemenlik yetkisinden AB lehine vazgeçme şartına bağlıdır ve bu vazgeçme, üyelik devam ettikçe geçerlidir. Bu vazgeçme,

³³ Karar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. AB Resmi İnternet Sayfası, http://eurlex.europa.eu/Result.do?typedate=GRP_DATE&startaaaa=1963&startmm=02&startjj=05&endaaaa=&endmm=&endjj=&RechType=RECH_date&idRoot=10&refinecode=JUR*T1%3DV110%3BT2%3D%3BT3%3DV2&Submit=Search, (08.07.2006)

³⁴ Kaneti, 1990, *age.*, s. 132; Kemal Başlar, "Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türk Anayasası'nın Uyumlaştırılması Sorunu", <http://www.anayasa.gen.tr/baslar-AB-anayasa.pdf>, s. 2, (08.07.2006)

³⁵ Doğan, *age.*, s. 178

³⁶ Karar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. AB Resmi İnternet Sayfası, http://eurlex.europa.eu/Result.do?typedate=GRPDATE&startaaaa=1964&startmm=06&startjj=03&endaaaa=&endmm=&endjj=&RechType=RECH_date&idRoot=4&refinecode=JUR*T1%3DV110%3BT2%3D%3BT3%3DV2&Submit=Search, (08.07.2006)

³⁷ Kaneti, 1989, *age.*, s. 204

³⁸ Kaneti, 1990, *age.*, s. 135

³⁹ Doğan, *age.*, s. 181

⁴⁰ Arsava, *age.*, s. 131

⁴¹ Karar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. AB Resmi İnternet Sayfası, <http://eurlex.europa.eu/Notice.do?val=74706:cs&lang=en&list=74730:cs,74710:cs,74706:cs,74757:cs,74743:cs,74734:cs,74738:cs,74715:cs,74724:cs,74722:cs,&pos=3&page=26&nbl=279&pgs=10&hwords=>, (08.07.2006)

⁴² Başlar, *age.*, s. 2

⁴³ Özkan, *age.*, s. 70-71

⁴⁴ Hekimoğlu, *age.*, s. 33-34

kamu hukukunu ilgilendirdiği için, anayasanın böyle bir vazgeçmeye izin vermesi gerekir⁴⁵. Bu bağlamda, AB'ye üye olmak isteyen aday ülkeler, tam üyelik sürecinde, öncelikle anayasalarını değiştirmek durumundadırlar zira üyelik için gereken ekonomik ve siyasi ölçütlerin karşılanabilmesi ve gerekli yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için, ilgili ülkenin anayasasının, engelleyici hükümler barındırmaması gerekmektedir⁴⁶.

III- 1982 Anayasası'na Göre Egemenlik Yetkisi

A- Genel Olarak

1982 Anayasası'nın 6. maddesi, egemenliği düzenlemektedir. Buna göre;

“Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.” denilmek suretiyle hiçbir organın, kaynağını Anayasa'dan almayan bir devlet yetkisini kullanamayacağı ve kayıtsız ve koşulsuz, mutlak ve istisnasız biçimde Türk Milleti'ne ait olan egemenliğin, ancak Anayasa'nın gösterdiği organlar yoluyla ve Anayasa'nın çizdiği çerçevedeki esaslar uyarınca kullanılabilceği belirtilmiştir⁴⁷. Maddenin ilk fıkrasında iki unsur yer almaktadır. İlki, egemenliğin aidiyetidir. İkincisi ise egemenliğin sınırsızlığı ve egemenliğin, herhangi bir koşula veya sınırlamaya tâbi olmadan yalnızca Türk Milleti'ne ait olmasıdır⁴⁸. Maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında ise egemenliğin, yetkili organlar olan yasama, yürütme ve yargı güçleri dışında kullanılması ve bu yetkilerin devri, açıkça yasaklanmıştır⁴⁹.

Maddedeki “kayıtsız şartsız” olma durumu, egemenliğin kaynağı ile ilgilidir. Egemenliğin ait olduğu veya türediği kaynak açısından, herhangi bir kayıt ve şart yoktur. Mutlak bir aidiyetin söz konusu olduğu bu duruma göre, bu hak ve yetkinin tek sahibi millettir⁵⁰. Bu egemenlik anlayışında, egemenliğin sahibi olan millet, yalnızca hayatta olanlar değil; aynı zamanda, geçmişte bu devlet çatısı altında yaşamış ve gelecekte de aynı çatı altında yaşayacak olanlar oluşturur⁵¹. Egemenliğin gerçek sahibi olan ve bunun için hiçbir vasıtaya gerek duymayan millet, sadece egemenliğin kullanılmasını, bazı kişi ve kurumlara devretmiştir. Anayasa'da belirlenmiş esaslar dâhilinde gerçekleşen devir, devralan tarafından kullanılmazsa veya yanlış kullanılırsa, asıl sahibinin, her zaman geri alma hakkı vardır⁵². Burada dikkat çeken diğer bir husus, egemenliğin kullanılmasına ilişkindir. Egemenliği kullanacak olan organların “keyfi” davranmasına izin verilmemiş ve bu kullanımın, “anayasal esaslara” göre gerçekleşeceği ifade edilmiştir⁵³.

1982 Anayasası'nın 6. maddesi, ulus devlet modelinin doğal bir yansıması olarak, egemenliği kullanacak organların tespitinde kıskanç davranarak, bu yetkiyi sadece ulusal organlara vermiştir. Ancak, farklı devlet işlevlerini yerine getiren bu organlar, ulus devlet yapısının yekpare yapısı içerisinde görevlerini yerine getirirler. Bölüşülemez nitelikteki bu yetki sadece, kendi içinde bütüncül, merkezîyetçi ve hiyerarşik bir yapı arz eden ulusal devlet tarafından kullanılabilir. Ulusal veya uluslararası herhangi bir organa, bu yetkinin devri açıkça yasaklanmıştır⁵⁴. 1982 Anayasası'na göre egemenliğin tek

⁴⁵ Dalyancı, *age.*, s. 7-8

⁴⁶ Başlar, *age.*, s. 3

⁴⁷ Sait Güran, “Egemenlik Ulus'undur, Üstünlük Anayasa'dadır”, *Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan*, İstanbul 2000, s. 367

⁴⁸ Ramazan Sodan, “ Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na Tam Üyeliği Halinde; Avrupa Toplulukları Hukuku ile Anayasa Hukuku'muzun Uyum Sorunu”, *Türk İdare Dergisi*, S. 381, Aralık 1988, s. 180

⁴⁹ Anal-Tokuçoğlu, *age.*, s. 54

⁵⁰ Bülent Tanör-Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, Yapı Kredi, İstanbul 2001, s. 109; Koçak, *age.*, s. 236

⁵¹ Hakyemez, *age.*, s. 152

⁵² Dalyancı, *age.*, s. 5

⁵³ Hakyemez, *age.*, s. 155

⁵⁴ Hekimoğlu, *age.*, s. 34

sahibi olan millet, bu hak ve yetkiyi kendi seçtiği temsilcileriyle kullanacaktır. Bu bağlamda temsilciler, tek tek bireylerin değil, bütün milletin temsilcisidirler⁵⁵.

Görüldüğü üzere 1982 Anayasası'nın 6. maddesi, egemenliğe ilişkin oldukça katı bir yapıya sahiptir. Egemenliğin klasik anlamdaki tanımına uygun olan bu madde ile egemenliğin kaynağı, kullanımı ve bu kullanımın çerçevesi oldukça sıkı bir şekilde düzenlenmiştir. Egemenliğin devredilebileceğine ilişkin hiçbir dolaylı ifade bile söz konusu değildir. Dolayısıyla, Türkiye'nin AB'ye tam üye olması halinde, 6. madde yürürlükte kaldığı veya değiştirilmediği ya da bu duruma ilişkin herhangi bir ekleme yapılmadığı takdirde, üyelik Anayasa'ya aykırı olacaktır.

Devletin, tüzel kişiliğinin iradesini açıklayan, belli görevleri yerine getiren değişik organları vardır. Devlet organlarının farklılığı, bu organların fonksiyonlarının da farklılığını ortaya çıkarır. Bu bağlamda devletin, egemenliğine dayalı hukuki faaliyetleri, üç başlık altında toplanır: Yasama, yürütme ve yargı⁵⁶. Egemenlik yetkisinin kullanılması, 1982 Anayasası'na göre aşağıdaki gibidir.

B- Yasama Yetkisi Açısından

Yasama deyince genel olarak anlaşılan, nesnel ve emredici hukuk kuralları koyma işlevidir⁵⁷. 1982 Anayasası'nın 7. maddesinde, “*Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Bu yetki devredilemez.*” denilmek suretiyle, egemenliğin yetkili ulusal organ olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) ait olduğu ve başka bir organa devredilmesinin yasak olduğu belirtilmiştir⁵⁸. Bu maddede, yasama yetkisinin Türk Milleti'ne ait olduğu vurgulanmış ve bunun, Türk Milleti adına “**vekâleten**” TBMM tarafından kullanıldığı ifade edilmiştir.

1982 Anayasası'nın 6. maddesiyle, egemenliği kullanan organların, birbirine yetki tecavüzü önlenmek istenmiştir. Bu kural, “yasama yetkisinin devredilmezliğini” de kapsar. 7. madde Anayasa metninde yer almamış olsaydı bile, 6. maddeye göre yine yasama yetkisinin devri söz konusu olmazdı⁵⁹. Yasamanın düzenleme alanına giren işlemlerin en önemlisi, kanunlardır. Yani, devredilemeyen yasama yetkisi, kanun yapma yetkisidir. Doğal olarak, şeklen kanunla yapılması zorunlu bir düzenleme, başka bir organ ya da kuruma bırakılmaz⁶⁰.

AB'ye tam üyelik halinde; Topluluğa (AB'ye) entegre edilen alanlarda yasama yetkisinden vazgeçmek, koordine edilen alanlarda ise yasama yetkisini Topluluk (AB) Hukuku'nun gereklerine göre kullanmak gerekmektedir⁶¹. Entegrasyonun gerçekleştiği alanlarda Topluluk (AB) normları, üye devletler tarafından yürürlüğe konma ihtiyacı göstermeden etkilerini gösterir. Topluluğa (Birliğe) ait bu alanlarda ulusal hukuk düzeni, yerini Topluluk (AB) Hukuku'na bırakır. Koordinasyonun gerçekleştiği alanlarda ise problemlerin çözümü, üye devletlerin yetki sahasına girer ancak üye devletler, Topluluk (AB) normlarına ulusal alanda geçerlilik sağlamakla, uyumlu hale getirmekle yükümlüdürler⁶². Bu sebeple iki hukuk arasında, mevcut duruma göre uzlaşmaz bir çelişki vardır⁶³.

C- Yürütme Yetkisi Açısından

Yürütme işlevi, kural olarak devletin, yasama ve yargı dışında kalan işlevleridir. Esas itibarıyla, yasama işlevinde olduğu gibi kurallar koymaya yönelik bir faaliyet olmayıp, hukukun uygulanmasını sağlar. Ancak bazen yürütme, tüzük ve yönetmelik çıkarma yoluyla hukuk kuralları da koyar⁶⁴.

⁵⁵ Tanör-Yüzbaşıoğlu, *age.*, s. 110-111

⁵⁶ Teziç, *age.*, s. 352

⁵⁷ Gözübüyük, *age.*, s. 187

⁵⁸ Hekimoğlu, *age.*, s. 35

⁵⁹ Tanör-Yüzbaşıoğlu, *age.*, s. 265

⁶⁰ Tanör-Yüzbaşıoğlu, *age.*, s. 266; Bu madde ile getirilen yasaklama, kanun adını taşımayan ama kanunla eş değerde ya da kanun gücünde olan hukuki işlemleri de kapsamaktadır. Bk. Özbudun, *age.* s. 193

⁶¹ Arsava, *age.*, s. 439

⁶² Arsava, *age.*, s. 203-204

⁶³ Anal-Tokuçoğlu, *age.*, s. 54

⁶⁴ Gözübüyük, *age.*, s. 234.

1982 Anayasası'nın 8. maddesi, yürütmeyi düzenlemektedir. Bu maddeye göre, “*Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasa'ya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.*” Yürütmeden “görev ve yetki” olarak bahseden, ikili bir yürütme biçimini benimseyen⁶⁵ 8. madde, bu yetkinin kullanımının sadece ulusal organlar tarafından yerine getirileceğini açıkça düzenlemiş olup, başka herhangi bir yoruma imkân tanımamıştır⁶⁶.

AB'ye tam üyelik halinde, 8. maddede düzenlenen yürütme organları, bu yetkilerinin bir kısmını kullanamayacaklardır. Zira AB Konseyi⁶⁷ ve AB Konseyi'nin yetkilendirdiği ölçüde ve uygulamada çoğunlukla AB Komisyonu⁶⁸, yürütme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla ulusal organların, söz konusu yetkileri bu kurumlara devrederek, kendilerinin bunları kullanmaktan vazgeçmeleri gerekecektir. Özellikle; çevre, tarım politikası, işyeri sağlık ve güvenliği, rekabet ve ticaret politikası gibi üye devletlerin tasarrufunda olan bir çok konuya ilişkin yürütme yetkileri, AB Komisyonu eliyle yerine getirilmektedir. Bu sebeple iç hukukta, bu yetki devrine ilişkin bir karşılığın bulunması gerekmektedir⁶⁹. Anlaşılacağı üzere Topluluğun (AB) yetkileri, ulusal yürütme organlarının klasik yetkilerinin yerini almaktadır ve 8. madde bu haliyle, bu çelişkiyi gidermeye yetmemektedir⁷⁰.

D- Yargı Yetkisi Açısından

Hukuk devleti ilkesinin temeli olan yargılama yetkisi de yasama ve yürütme gibi bir devlet işlevidir. Bağımsız mahkemeler tarafından, egemenliğin asli sahibi Türk Milleti adına yerine getirilir⁷¹. 1982 Anayasası'nın 9. maddesinde, “*Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.*” denilerek yargı yetkisinin ulusal bağımsız mahkemelerin tekelinde olduğu, yani yasama ve yürütme yetkisinde olduğu gibi yine ulusal bir organın yetkili kılındığı belirtilmiştir⁷². Bu yetkinin kullanımında, mahkemelerin bağımsızlığı önem kazanmaktadır. Yasama ve yürütmeden bir farkı ve aslında daha da baskın özelliği, bağımsızlığına vurgu yapılmasıdır. Mahkemelerin bağımsızlığı, bağımsız hâkim ve savcılar eliyle sağlanır. Dolayısıyla bu maddeden de açıkça görüldüğü üzere, egemenliğin yargı alanındaki kullanımı da başka hiçbir organa devredilemez.

Lüksemburg'da bulunan ve her üye devletin uyruğundan hâkimlerin bulunduğu ATAD, AB'nin yargı organıdır ve oldukça önemli işlevleri vardır. Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması'nın (ATA)⁷³ 234. maddesi uyarınca bu antlaşmanın yorumunda, AB kurumlarının işlemlerinin geçerliliği ve yorumu konusunda karar vermeye yetkilidir. Ayrıca ATAD, ATA'nın ilgili maddeleri uyarınca AB kurumlarının hukuki etki doğuran tasarruflarının hukuka uygunluğunu denetler. Antlaşma'nın veya onun uygulanmasına ilişkin hukuk kurallarının ihlâl edilip edilmediğine ve önüne gelen dava konusu işlemin iptaline karar vermeye, verdiği kararların yerine getirilmemesi halinde gerekli önlemleri almaya yetkilidir. Kararları kesindir ve temyiz edilemez. “**AB Hukuku'nun hamisi**”⁷⁴ konumundaki ATAD'ın aldığı kararların bağlayıcılığı göz önüne alındığında⁷⁵, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği halinde ATAD'ın

⁶⁵ Gözübüyük, *age.*, s. 235

⁶⁶ Hekimoğlu, *age.*, s. 37

⁶⁷ AB'nin yasama ve yürütme organı olan ve her üye devletin bakan düzeyinde temsilcisinin bulunduğu AB Konseyi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Tekinalp-Tekinalp, *age.*, s. 207-220; Bozkurt-Özcan-Köktaş, *age.*, s. 85-100; Tezcan, *age.*, s. 57-76; Ülger, *age.*, s. 57-60

⁶⁸ AB Konseyi tarafından yürütmeye ilişkin yetkilerin hemen hemen tamamının devredildiği, uygulamada AB'nin yürütme organı olarak çalışan, AB ile ilgili kaynakların birçoğunda “yürütme organı” olarak nitelendirilen ve üye ülkelerin bağımsız temsilcilerinden oluşan AB Komisyonu hakkında geniş bilgi için bk. Tekinalp-Tekinalp, *age.*, s. 221-229; Bozkurt-Özcan-Köktaş, *age.*, s. 100-109; Tezcan, *age.*, s. 76-96; Ülger, *age.*, s. 60-64; Bahadır Bumin Özarlan, “Avrupa Birliği Komisyonu”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. V, S. 2, s. 229-246

⁶⁹ Hekimoğlu, *age.*, s. 37

⁷⁰ Anal-Tokuçoğlu, *age.*, s. 55

⁷¹ Gözübüyük, *age.*, s. 275

⁷² Hekimoğlu, *age.*, s. 38

⁷³ Antlaşma metni için bk. Kamuran Reçber, *Avrupa Birliği Mevzuatı*, Ezgi, Bursa 2003, s. 45-215

⁷⁴ Hekimoğlu, *age.*, s. 39

⁷⁵ Egemenlik yetkilerinin devri konusunda ATAD'ın, AB Konseyi ve AB Komisyonu'ndan ayrı bir özelliği vardır. Bir üye devlete ait yasama ve yürütme yetkileri, Topluluk (AB) kurumlarının izin verdiği ölçüde, üye devletler tarafından icra edilebilirken; ATAD'a tanınan münhasır yargı yetkisi, üye devlet mahkemelerince kullanılamaz. Üye devlet yasama ve

kararlarına uymak zorunda olduğu açıktır. Bu durumun, 1982 Anayasası'nın bugünkü haliyle bağdaşması mümkün değildir. Zira 1982 Anayasası'nın 138. maddesi, Mahkemelerin bağımsızlığını düzenlemektedir. Bu maddeye göre hâkimler bağımsızdır ve hiçbir organ, makam, merci veya kişi; mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. ATA'nın 234. maddesi uyarınca; üye devlet mahkemelerinin AB Hukuku'na ilişkin herhangi bir tasarrufun yorumunda tereddüde düşmesi halinde veya o mahkemenin kararlarına karşı kanun yolunun kapalı olması durumunda ilgili ulusal mahkeme, sorunu ATAD'a ön karar usulü⁷⁶ yoluyla göndermek ve ATAD'ın vereceği karara uymak zorundadır. Bu durumda 1982 Anayasası'nın yargı yetkisi ile ilgili 9. ve 138. maddelerinin varlığı, ATAD'ın sahip olduğu yargı yetkisi ile uyumlu değildir ve Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği halinde, ATAD'ın aldığı kararlara uyulmasına engel teşkil eder.

Sonuç

Çalışmamızda da belirttiğimiz üzere egemenlik kavramı, her ne kadar çağımızda klasik anlamını yitirdiği iddialarına muhatap olsa da devletler için hâlâ vazgeçilmezliğini korumaktadır. Uluslararası ilişkilerin gelişmesi ve uluslararası politikanın çok hızlı değişime uğraması da bu gerçeği değiştirmemektedir. Egemenlik kavramı, devletler için çok önemli bir elbise, bir anlamda zırhtır. Egemenliği basit bir aksesuara benzetmek, reel-politik ile bağdaşmamaktadır.

Devletler arası ve devletler üstü kuruluşların arttığı günümüzde, diğer yandan ulusal egemenlik kavramı da yaygınlaşıp, sağlamlaşmakta ve olgunlaşmaktadır. Ulusal egemenlik kavramına karşı geliştirilen diğer benzeri kavramların, en az onun kadar yaygın, sağlam ve olgun olması gerekir ki aynı durum, bu kavramların meşruluğu açısından da geçerlidir⁷⁷. AB üyeliği ile birlikte, egemenlik yetkisinde meydana gelen daralma, her üye devlet için aynı oranda geçerli değildir. Üye devletler, kendi güçleri oranında, ulusal egemenliklerini korumaktadırlar. Bütün üye devletler, kâğıt üstünde eşit olsa da söz gelimi Almanya ile Belçika, Fransa ile İrlanda, AB içinde aynı etkinliğe sahip değildir. Bu durumun, Türkiye açısından nasıl sonuçlara yol açacağı, tartışılmaya şiddetle muhtaçtır⁷⁸. Hukuki durum ile fiili durum arasındaki fark, AB'nin yapısındaki meşruluğu sarsmakta, zihinlerde soru işaretlerine yol açmaktadır. Bunun dışında, meşruluk için en önemli ölçüt olan "halk iradesi", AB kurumlarında yeterince yansıma bulamamaktadır. AB'nin kurumsal yapısı ve iç işleyişinden kaynaklanan bu durum, özellikle AB Parlamentosu'nun, yani AB vatandaşlarının oylarıyla seçilen kurumun, danışma kurumu olmaktan öteye gidememesinden dolayı; AB'nin ulusal egemenlik karşısındaki meşruluk temelini zayıflatmaktadır⁷⁹.

AB'nin uluslarüstü bir özellik sergilemesi; egemenlik kavramının kullanımında, üye devletler için yetki devrine ve/veya yetki kısıtlamalarına yol açmaktadır. Üye devletler, kendi mevzuatını bu duruma uyumlu hale getirmek durumundadırlar. Türkiye'nin de AB'ye tam üyelik hedefi söz konusu olduğundan, aynı şey Türkiye için de geçerlidir. 1982 Anayasası'nın egemenliği düzenleyen temel maddesi, 6. maddedir. Bu maddeye göre egemenliğin sahibi, Türk Milleti'dir. Türk Milleti, sahip olduğu bu hakkı, yetkili organlara vekâlet vermek suretiyle kullanmaktadır. AB'ye tam üyelik halinde bu maddede yapılacak değişiklik kanımızca yeterli olmayacaktır. Zira; 6. maddeye göre devredilen yetki, egemenliğin kullanılması olup, egemenliğin kendisi değildir. Bu sebeple, AB'ye uyumu sağlamak amacıyla yapılacak değişiklik, mutlak surette halk oylamasına sunulmalıdır. Yani yetkinin sahibi ve kaynağı, bu konuda iradesini ortaya koymalıdır. Aksi takdirde yapılacak değişiklik yok hükmünde sayılacaktır. Yine

---

yürütme organları, Topluluk (AB) hükümleri izin verdiği ölçüde, yasama ve yürütme tedbirleri alabilirken; üye devlet mahkemeleri, Topluluk (AB) tasarruflarının geçerliliklerini sorgulayamaz, yorumunu yapamaz. Bk. Doğan, *age.*, s. 186

⁷⁶ AB mevzuatında yorum birliğini sağlamayı; AB mevzuatını, üye ülkelerde yeknesak bir şekilde uygulamayı ve geçerliliğini denetlemeyi; bireyleri, dolaylı olarak hukuken korumayı amaçlayan "ön karar" prosedürü için bk. Tekinalp-Tekinalp, *age.*, s. 260-266; Bozkurt-Özcan-Köktaş, *age.*, s. 125-127; Tezcan, *age.*, s. 109-111

⁷⁷ Mümtaz Soysal, "Değişen Egemenlik ve Meşruluk", *Anayasa Yargısı* 20, *Anayasa Mahkemesi'nin 41. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler*, 25-26 Nisan 2003, Anayasa Mahkemesi Yayınları: 50, s. 173

⁷⁸ Dalyancı, *age.*, s. 4-5

⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Soysal, *age.*, s. 176-179. AB Parlamentosu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Tekinalp-Tekinalp, *age.*, s. 194-206; Bozkurt-Özcan-Köktaş, *age.*, s. 67-85; Tezcan, *age.*, s. 8-56; Ülger, *age.*, s. 64-67

Anayasa'mızın 7., 8. ve 9. maddeleri de bu kapsamda değerdendirilmeli aksi takdirde, sahibinin izin vermediği bir yetki devrinin mümkün olmadığı gözden uzak tutulmamalıdır.

Öte yandan, yukarıda bahsettiğimiz maddelerin halk oylamasına sunularak değışikliğe uğraması ve yetki devrinin önünün açılması da ayrı bir tartışma konusu yapılabilir. Bilindiği üzere Anayasa'mızın ilk 3 maddesinin değıştirilemeyeceği ve hatta değıştirilmesinin teklif dahi edilemeyeceği 4. maddede belirtilmiştir. Ayrıca 2. maddede "...başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan,..." ibaresi de yer almaktadır. Başlangıç kısmının 3. paragrafında "... Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milleti'ne ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasa'da gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;..." şeklinde-dir. Dolayısıyla Anayasa'mızın 2. maddesinin yaptığı yollama ile başlangıç hükümleri de egemenliğin sahibi ve devredilmezliği konusunda oldukça sıkı hükümleri barındırmaktadır. Bu durumda, egemenlik yetkisinin devredilmesine yönelik olarak yapılacak değışiklikler, 2. maddeye ve başlangıç hükümlerine aykırı olacaktır. Yani bu tip bir değışiklik, 1982 Anayasası'nın ruhuna açıkça aykırıdır. Bu sebeple AB'ye tam üyelik halinde, 1982 Anayasası'nın bütünüyle değıştirilmesi bile göz önünde bulundurulmak zorundadır.

Aslında, çalışmamızın "egemenlik yetkisi" kavramı üzerinden ortaya koyduğu diğer bir mesele de AB'ye tam üyelik gerçeğinin görünmeyen ve/veya gösterilmeyen maliyetidir. Bu maliyet, aslında doğrudan doğruya küreselleşme gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Görüldüğü üzere AB'ye tam üyelik bazı sorumlulukları ve belki de oldukça zor gelebilecek bazı fedakârlıkları gerektirmektedir. Hele tam üye olmak isteyen ülke Türkiye olunca, AB'nin taleplerinin diğer aday ülkelere göre ne kadar farklı olduğu da artık bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla, AB'ye ilişkin olarak egemenlik yetkisi başta olmak üzere, her alanda yapılan tartışmaların temeli, AB'ye tam üyelik kararındaki istek ve samimiyetle ilgilidir. Eğer Türkiye, AB'ye tam üye olmak istiyorsa ve bu konuda kesin olarak kararlıysa, AB'nin taleplerinde farklılık olsa bile, istisnai ve teknik düzenlemeler dışındaki bu talepleri yerine getirmek zorunda olduğunu bilmek ve buna uygun davranmak zorundadır. Eğer Türkiye bu yola girmek istemiyorsa, tam üyelik iddia ve hedefinden vazgeçmek zorundadır. Bu iki tercih dışında, üçüncü bir tercih şansı yoktur. Yani AB ile ilişkilerimizi, ya tam üye olarak devam ettirmek ya da tam üye olmadan ticari eksende sürdürmek arasında seçim yapmak zorunluluğu vardır. AB'ye tam üyelik, ne yalnızca ekonomik gelişme ve refah temelinde değerdendirilebilir ne de çağdaş medeniyetin olmazsa olmazı olarak nitelendirilebilir. Meseleye yalnızca bu gözlükle bakarak tercih yapmak, yanıltıcı sonuçların doğmasına yol açar. Kamuoyu, tam üyelik sonucunda elde edilecek kazanımların ve üyeliğin getireceği maliyetin çerçevesi ve kapsamı konusunda, yeterince bilgi sahibi değildir. Bu sebeple, doğru bir değerdendirme yapabilmek ve doğru bir karar verebilmek için, öncelikle verileri doğru tespit etmek gerekmektedir. Karar verme aşaması, bir sonraki aşama olmalıdır⁸⁰.

Bugün için yeryüzündeki hiçbir devlet açısından, "sınırsız özgürlük" ve "sınırsız egemenlik"ten bahsedilemez. Egemenlik kavramının ise, ilk ortaya çıktığı andan itibaren değıştiği ve dönüştüğü konusunda ise herhangi bir şüphe yoktur. Ancak uluslararası hukukta, "güç" faktörünün öne çıktığı ve belirleyici olduğu da bilinen bir gerçektir. Hukuki durum ile fiili durum, her zaman birbiriyle örtüşmemektedir. Bu durum, AB içinde çok açık bir şekilde görülmektedir. Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya gibi büyük devletlerin, AB içinde diğer devletlere nazaran daha etkin oldukları ve bu durumun, çalışmanın konusunu ilgilendiren "egemenlik yetkisi" konusunda da benzeri şekilde gerçekteştiği açıktır. AB'nin karar alma mekanizmalarında, güçlerini kullanan bu ülkeler, bağımsızlık ve egemenlikle ilgili

⁸⁰ Türkiye-AB ilişkilerinde son dönemde gelinen aşama, kamuoyunun tercihinde önemli değışikliklere yol açmaktadır. Türk Milleti'nin hassas olduğu konulara ilişkin olarak, AB'den gelen talepler, Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin eğilimlerde olumsuz bir havanın ve psikolojinin oluşmasına yol açmıştır. Buna ilişkin olarak, son günlerdeki en çarpıcı veri, 27 Mart 2006-1 Mayıs 2006 tarihleri arasında, Eurobarometre'nin yaptığı ankettir. 30 ülkede yapılan bu eşzamanlı ankete göre, Türkiye'de AB üyeliğine verilen destek, 6 ay içinde, % 60'dan, %43'e düşmüştür. Ayrıntılı bilgi için bk. http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=12516, (09.07.2006). AB'nin Türkiye'den talep ettiği ve tepkiye yol açan konulara güzel bir örnek için bk. Süleyman Sırrı Terzioğlu-Bahadır Bumin Özarıslan, "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Azınlıklar Sorunu", *Avrasya Dosyası*, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2005, C. 11, S. 1, s. 113-126.

konularda, kendileri aleyhine işleyebilecek kararların çıkmasına engel olabilmektedirler. Dolayısıyla, egemenlik yetkisine ilişkin kısıtlamalar, kendi aleyhlerine işlememektedir. Türkiye'nin AB'ye üyeliği sürecinde, bütün bunlar göz önünde bulundurularak, sağlıklı bir karar verilmelidir. Bu karar verilirken de bugünden yarına bir perspektif yeterli olmaz. Türk Milleti'nin tarihi yolculuğu, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde verdiği milli mücadele ve bu mücadele neticesinde elde ettiği bağımsızlık ve egemenlik, değerlendirmenin köşe taşları olmalıdır⁸¹.

Kaynaklar

- 📖 Akyılmaz Bahtiyar, "Milli Egemenlik Kavramının Gelişimi", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. İhsan Tarakçıoğlu'na Armağan, C. II, Haziran-Aralık 1998, S. 1-2, s. 213-222
- 📖 Anal Bumin-Tokuçoğlu M. Bülent, "Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası'nda Egemenlik", *İzmir Barosu Dergisi*, S. 2, Nisan 1989, s. 50-62
- 📖 Ansay Tuğrul, "Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Tam Üyeliğimiz ile İlgili Bazı Hukuki Sorunlar", Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 19-30
- 📖 Arsava Ayşe Füsün, *Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar*, AÜSBF, Ankara 1985
- 📖 Başlar Kemal, "Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türk Anayasası'nın Uyumlaştırılması Sorunu", <http://www.anayasa.gen.tr/baslar-AB-anayasa.pdf>
- 📖 Bozkurt Enver-Özcan Mehmet-Köktaş Arif, *Avrupa Birliği Hukuku*, Asil, Ankara 2004
- 📖 Dalyancı Numan, "Avrupa Birliğinin Türkiye'nin Egemenliğine Olan Etkileri ve Bu Konuda Anayasada Yapılması Gereken Değişiklikler", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, C. 14, 2004, S. 2, s. 1-13
- 📖 Doğan İzzettin, *Türk Anayasa Düzeninin Avrupa Toplulukları Hukuk Düzeniyle Bütünleşmesi Sorunu*, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, Fakülteler, İstanbul 1979
- 📖 Gözübüyük A. Şeref, *Anayasa Hukuku*, Turhan, Ankara 2004
- 📖 Gündüz Aslan, *Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, Beta, İstanbul 2003
- 📖 Güran Sait, "Egemenlik Ulus'undur, Üstünlük Anayasa'dadır", Prof. Dr. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, İstanbul 2000, s. 365-381
- 📖 Hakyemez Yusuf Şevki, *Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı, Doğuşu, Gelişimi, Kavramsal Çerçevesi ve Dönüşümü*, Seçkin, Ankara 2004
- 📖 Hazır Hayati, "Avrupa Topluluğu Hukuku ile Türk Hukuk Sisteminin Bütünleşmesinde Egemenliğin Devri Sorunu", Prof. Dr. Halil Cin'e Armağan, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Konya 1995, s. 9-22
- 📖 Hekimoğlu Mehmet Merdan, "Avrupa Topluluğu Hukuku ve 1982 Anayasası'na Göre Egemenlik", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 51, Mart-Nisan 2004, s. 27-45
- 📖 <http://www.abhaber.com>
- 📖 <http://www.europa.eu.int>
- 📖 Kaneti Selim, "Avrupa Topluluğu Hukukunun Üstünlüğü Karşısında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası", *Anayasa Yargısı* 7, Ankara 1990, s.131-140
- 📖 Kaneti Selim, "Avrupa Topluluğu Hukukunun Üstünlüğü", *İktisat ve Maliye*, S. 5, Mayıs 1989, s. 202-206
- 📖 Koçak Mustafa, *Batı'da ve Türkiye'de Egemenlik Anlayışının Değişimi, Devlet ve Egemenlik (Eski Kavramlar-Yeni Anlamlar)*, Seçkin, Ankara 2006
- 📖 Özarslan Bahadır Bumin, "Avrupa Birliği Komisyonu", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. V, S. 2, s. 229-246
- 📖 Özbudun Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin, Ankara 2005
- 📖 Özkan Gürsel, "Avrupa Birliği Hukuku ve Milli Egemenliğin Devri", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 10, 2002, S. 1-2, s. 57-89
- 📖 Özman M. Aydoğan, "Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXI, 1964, S. 1-4, s. 53-121
- 📖 Öztürk Kâzım, *Atatürk'ün Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmalar II*, Kültür Bakanlığı Yayınları/1183, Atatürk Dizisi/30, Ankara 1992
- 📖 Palamut, Mehmet E. ; "Ulusal Egemenlik Bağlamında Vergileme Yetkisi ve Türkiye'nin AB Karşısındaki Konumu", *Avrupa Birliği'ne Geçiş Süreci ve Türk Kamu Maliyesi'nin Uyumunu*, 17. Türkiye Maliye Sempozyumu, TÜRMOB Yayınları-185, s. 219-245
- 📖 Pazarıcı Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap*, Turhan, Ankara 2005

⁸¹ Bu değerlendirmeye katkı sağlaması, köşe taşı olması açısından; devletimizin kurucusu Mustafa Kemâl Atatürk'ün, 6 Mart 1922'de, TBMM'de söylediği şu sözler oldukça anlamlıdır: "... Artık hayat bulmak için, hâli iyileştirmek için, insan olmak için, mutlaka Avrupa'dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa'nın emellerine göre yürütmek, bütün dersleri Avrupa'dan almak gibi bir takım zihniyetler yayılmaya başladı. Hâlbuki, hangi bağımsızlık vardır ki yabancıların nasihatlarıyla, yabancıların planlarıyla yükselebilirsin. Tarih böyle bir hadise kaydetmemiştir. Tarihe böyle bir hadise kaydetmeye teşebbüs edenler, acı sonuçlarla karşılaşmışlardır...". Bu sözlerin orijinal hâli için bk. Kâzım Öztürk, *Atatürk'ün Açık ve Gizli Oturumlarındaki Konuşmalar II*, Kültür Bakanlığı Yayınları/1183, Atatürk Dizisi/30, Ankara 1992, s. 776.

- Reçber Kamuran, *Avrupa Birliği Mevzuatı*, Ezgi, Bursa 2003
- Renkli, Resimli, *Ansiklopedik Büyük Sözlük*, Arkın, Cilt 4
- Salha Samir, “Yeni Dünya Düzeninde Egemenlik Kavramı ve Milletlerarası Teşkilatlar (I)”, *Yargıtay Dergisi*, C. 19, Ekim 1993, S. 4, s. 457-473
- Sodan Ramazan, “ Türkiye’nin Avrupa Topluluğu’na Tam Üyeliği Halinde; Avrupa Toplulukları Hukuku ile Anayasa Hukuku’nun Uyum Sorunu”, *Türk İdare Dergisi*, S. 381, Aralık 1988, s. 169-187
- Soysal Mümtaz, “Değişen Egemenlik ve Meşruluk”, *Anayasa Yargısı 20, Anayasa Mahkemesi’nin 41. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, 25-26 Nisan 2003*, Anayasa Mahkemesi Yayınları: 50, s. 171-181
- Tanör Bülent-YÜZBAŞIOĞLU Necmi, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, Yapı Kredi, İstanbul 2001
- Tekinalp Gülören-Tekinalp Ünal, *Avrupa Birliği Hukuku*, Beta, İstanbul 2000
- Terzioğlu Süleyman Sırrı-Özarlan Bahadır Bumin, “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Azınlıklar Sorunu”, *Avrasya Dosyası*, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2005, C. 11, S. 1, s. 113-126
- Tezcan Ercüment, *Avrupa Birliği Kurumları Hukuku*, Beta, İstanbul 2001
- Teziç Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, Beta, İstanbul 2005
- Türkçe Sözlük 1*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu, (Türk Tarih Kurumu Basımevi), Ankara 1988, Cilt 1